

Αντιμετώπιση του κόκκινου ρυγχωτού κάνθαρου των φοινικιών

Δρ Μαργαρίτα Χατζηστυλλή
Λειτουργός Γεωργίας Α΄
στο Τμήμα Γεωργίας

Ο κόκκινος ρυγχωτός κάνθαρος ή ρυγχοφόρος (*Rhynchophorus ferrugineus*) είναι ένα έντομο ιθαγενές της νοτιοανατολικής Ασίας, το οποίο εντοπίστηκε, για πρώτη φορά, στην επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ισπανία) το 1993 και εξαπλώθηκε σε όλη, σχεδόν, τη νότια Ευρώπη και τη Μεσογειακή Λεκάνη μετά το 2005, πιθανότατα, μέσω εισαγόμενων φοινικιών από Τρίτες Χώρες. Στην Κύπρο, εντοπίστηκε, για πρώτη φορά, το Σεπτέμβριο του 2006 σε φοινικιά Ξενοδοχείου, στη Λεμεσό, και μέχρι το τέλος του 2010 εξαπλώθηκε σε όλες τις Επαρχίες της Κύπρου.

Ο ρυγχοφόρος προσβάλλει φοινικίες διαφόρων ειδών, με κύρια προτίμηση στα είδη *Phoenix canariensis* (κανάριος φοίνικας) και *Phoenix dactylifera* (χουρμαδιά). Το ενήλικο του εντόμου μπορεί να πετάξει μέχρι και 1 χιλιόμετρο σε αναζήτηση κατάλληλου ξενιστή, συνήθως, κατά την Άνοιξη, το Καλοκαίρι και το Φθινόπωρο. Αφού το θηλυκό ζευγαρώσει με το αρσενικό εναποθέτει γύρω στα 250 αυγά σε οπές ή πληγές του κορμού, ή στην κορυφή («καρδιά») του φυτού. Οι εκκολαπτόμενες προνύμφες τρέφονται από τους ιστούς της φοινικιάς, δημιουργούν στοές μέσα στο φυτό, οπές στη βάση των φύλλων και νυμφώνονται σε κουκούλι που δημιουργούν με τις ίνες της φοινικιάς. Το κουκούλι εντοπίζεται, συνήθως, μέσα στον κορμό του φυτού ή στην κορυφή της κόμης και σπανιότερα στη ράχη του φύλλου και στο έδαφος. Όταν ωριμάσει το ενήλικο εξέρχεται από το κουκούλι και συνεχίζει το βιολογικό του κύκλο στο ίδιο φυτό μέχρι την κατάρρευσή του και, στη συνέχεια, αναζητεί νέο ξενιστή για σύζευξη, ωτοκία και διατροφή. Ο βιολογικός κύκλος του εντόμου συμπληρώνεται σε τέσσερις, περίπου, μήνες στις κλιματικές συνθήκες της Κύπρου, ενώ σε κάθε φυτό μπορεί να υπάρχουν διάφορα στάδια του εντόμου, δηλαδή, να υπάρχει αλληλεπικάλυψη γενεών.

Τα έντομα προσελκύονται από χημικές ουσίες που εκλύονται από πληγές των φοινικιών, καθώς και από χημικές ουσίες που απελευθερώνουν τα αρσενικά του εντόμου. Τα πρώτα συμπτώματα προσβολής είναι δύσκολο να εντοπιστούν καθώς τα έντομα αναπτύσσονται εντός του φυτού για μήνες, συνήθως προτού εμφανιστούν συμπτώματα. Ωστόσο, με προσεκτική παρατήρηση, κάποιος μπορεί να εντοπίσει κάποια αρχικά συμπτώματα, όπως φαγώματα στα φύλλα σε σχήμα L, τρύπες στις βάσεις των φύλλων κοντά στην κορυφή του κορμού ή στον κορμό με ροή καφέ υγρού και υποτυπώδη ανάπτυξη της νέας βλάστησης. Σε πιο προχωρημένα στάδια προσβολής παρατηρείται απώλεια φύλλων από τον κεντρικό άξονα του φυτού, ασύμμετρη ανάπτυξη, κάμψη της κόμης ή και δημιουργία κενού στο κέντρο της, μέχρι την ολοκληρωτική κατάρρευση της κόμης του φυτού (όψη «ομπρέλας») και τη ξήρανσή του. Μεταξύ των δύο πιο ευπρόσβλητων ειδών φοινικιάς, φαίνεται ότι το έντομο προτιμά τους κανάριους φοίνικες αφού προσβάλλονται πολύ συχνότερα από τις χουρμαδιές. Έχουν, επίσης, παρατηρηθεί διαφορές στον τρόπο προσβολής: οι κανάριοι φοίνικες προσβάλλονται, συνήθως στην κορυφή του κορμού από όπου εκπύσσονται τα φύλλα, ενώ οι χουρμαδιές προσβάλλονται και στην κορυφή του φυτού, αλλά συχνότερα στη βάση του κορμού όπου υπάρχουν παραφυάδες. Για το λόγο αυτό, οι χουρμαδιές δυνατό να μην εμφανίσουν τα συμπτώματα προσβολής που περιγράφονται πιο πάνω, αλλά να παρατηρηθούν οπές στον κορμό με ροή καφέ σκούρου πυκνότερου υγρού (σαν τζελ) με έντονη δυσάρεστη οσμή (προϊόν αποσύνθεσης των προσβεβλημένων ιστών) και σαπισμένοι ιστοί με προνύμφες ή κουκούλια του εντόμου εντός της οπής. Τέτοιες προσβολές σε χαμηλά σημεία του κορμού μπορεί να οδηγήσουν σε αποκοπή των φοινικιών και ξαφνική πτώση, ιδιαίτερα των ψηλών χουρμαδιών, με κίνδυνο τραυματισμού διερχομένων ή πρόκλησης ζημιών.

Παρ' όλο που η φοινικιά δεν είναι γηγενές είδος της Κύπρου, ούτε φυτό ιδιαίτερης γεωργικής και εμπορικής σημασίας για τη Χώρα μας, θεωρείται σημαντικό φυτό της Κυπριακής χλωρίδας και του αστικού πρασίνου καθώς έχει εγκλιματιστεί εδώ και χρόνια στο Νησί μας. Ταυτόχρονα, φοίνικες ηλικίας πέραν των 100 ετών, που κοσμούν διατηρητέα και παλαιά κτήρια, έχουν ιδιαίτερη πολιτισμική, ιστορική και αισθητική αξία – η ιστορική τους σημασία αναγνωρίζεται ακόμη και στην ποίηση του Κώστα Παλαμά μέσα από το ποίημα του «Η Φοινικιά» που έγραψε το 1900. Τονίζεται επίσης ότι η χουρμαδιά (*Phoenix dactylifera*) ανήκει στα προστατευόμενα είδη με βάση τον περι

Δασών Νόμο του 2012, σύμφωνα με τον οποίο απαιτείται ειδική άδεια από το Τμήμα Δασών για κοπή φοινικιών συγκεκριμένου ύψους και διαμέτρου κορμού. Επομένως, η προστασία τέτοιων φοινικιών, αλλά και, γενικότερα, όλων των φοινικιών που βρίσκονται σε κήπους, πάρκα, χώρους αστικού πρασίνου, πεζοδρόμια κλπ., έχει ιδιαίτερη σημασία για τη διατήρηση της Μεσογειακής ταυτότητας του τοπίου του Νησιού μας.

Το Τμήμα Γεωργίας, ανταποκρινόμενο στις ανάγκες αυτές, αλλά και στις απαιτήσεις της Κοινοτικής Απόφασης 2007/365/ΕΚ για λήψη μέτρων για παρεμπόδιση της εξάπλωσης του εντόμου καταρτίζει και εφαρμόζει από το 2009 ετήσια σχέδια δράσης. Τα σχέδια αυτά περιλαμβάνουν παρακολούθηση των πληθυσμών του εντόμου παγκύπρια με χρήση παγίδων, επιθεωρήσεις φυτωρίων, εφαρμογή προληπτικών και θεραπευτικών ψεκασμών σε ευπαθείς φοινικίες, κοπή και καταστροφή προσβεβλημένων φοινικιών και διαφώτιση του κοινού. Παρά τις προσπάθειες αυτές, το έντομο έχει εξαπλωθεί σε όλη την Κύπρο, εξαιτίας του δύσκολου τρόπου καταπολέμησής του, του κρυπτικού βιολογικού του κύκλου εντός του φυτού, αλλά και της δυσκολίας στην οργάνωση και στην εμπλοκή όλων των ιδιοκτητών φοινικιών στην προσπάθεια αυτή. Έχει αποδειχθεί, τόσο από εμπειρίες δικές μας, όσο και ειδικών του εξωτερικού ότι, η αποτελεσματική αντιμετώπιση του εντόμου και ο περιορισμός των προσβολών του απαιτεί τη συλλογική προσπάθεια διαφόρων Φορέων, αλλά και όλων των ιδιοκτητών ευπαθών φοινικιών. Στα πλαίσια αυτά, το Τμήμα Γεωργίας συνεργάζεται από το 2009 με ενδιαφερόμενους Δήμους και Κοινότητες για λήψη μέτρων σε φοινικίες που βρίσκονται στην επικράτειά τους, όπως στην απεντόμωση, κοπή και κατάλληλη διαχείριση προσβεβλημένων φοινικιών για περιορισμό των εστιών αναπαραγωγής του εντόμου. Παράλληλα, το Τμήμα Γεωργίας προβαίνει σε προληπτικές εφαρμογές βιολογικών εντομοκτόνων για προστασία φοινικιών που βρίσκονται σε χώρους κυβερνητικών κτηρίων, όπως στο Αρχαιολογικό Μουσείο, στα Δικαστήρια, στο Προεδρικό Μέγαρο και σε χώρους διαφόρων Τμημάτων και Υπουργείων.

Το Τμήμα Γεωργίας καλεί τους ιδιοκτήτες ευπαθών φοινικιών να προβαίνουν στη λήψη κατάλληλων μέτρων, ώστε να συμβάλουν στις προσπάθειες περιορισμού των ζημιών που προκαλεί ο ρυγχοφόρος. Ως πρόληψη θα πρέπει τα φυτά να διατηρούνται όσο το δυνατό πιο εύρωστα και υγιή. Κλαδέματα να γίνονται μόνο το Χειμώνα, έτσι ώστε να αποφεύγεται η δημιουργία πληγών που καθιστά τα φυτά ευπαθή σε προσβολή κατά τις περιόδους έντονης δραστηριότητας και πτήσης του εντόμου. Να ελέγχονται συχνά οι φοινικίες για τυχόν εμφάνιση συμπτωμάτων και να εφαρμόζονται εντομοκτόνα προληπτικά για την προστασία τους και θεραπευτικά κατά τα αρχικά στάδια προσβολής, εναλλάσσοντας συνθετικά εντομοκτόνα (όπως σκευάσματα που περιέχουν τη δραστική ουσία imidacloprid σε δοσολογία 10 κ.εκ./10 λίτρα για συνολικό όγκο 10-20 λίτρα ψεκαστικού διαλύματος) και βιολογικά εντομοκτόνα (όπως σκευάσματα που περιέχουν τους εντομοπαθογόνους νηματώδεις *Steinernema carocapsae*), ανά δύο, περίπου, μήνες. Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, συστήνεται η εφαρμογή των συνθετικών χημικών σκευασμάτων. Κατά την ανθοφορία δεν πρέπει να εφαρμόζονται συνθετικά εντομοκτόνα για αποφυγή τοξικότητας των μελισσών και άλλων εντόμων-επικονιαστών. Δεν πρέπει, επίσης, να γίνεται εφαρμογή συνθετικών εντομοκτόνων όταν οι χουρμαδιές καρποφορούν. Το ψεκαστικό διάλυμα θα πρέπει να εφαρμόζεται με προσοχή στην κορυφή της φοινικιάς (λούσιμο με ραντιστήρι ή ψεκαστήρα χαμηλής πίεσεως) και στα σημεία του κορμού όπου εντοπίζεται προσβολή και να αποφεύγεται η δημιουργία υψηλής πίεσης που οδηγεί το ψεκαστικό διάλυμα εκτός στόχου. Όπως για κάθε εφαρμογή φυτοπροστατευτικού σκευάσματος θα πρέπει να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα προστασίας του χρήστη (γάντια, μάσκα, στολή), αλλά και των διερχομένων, με ενημέρωση για τον επικείμενο ψεκασμό και σχετική σήμανση μετά τον ψεκασμό. Να αποφεύγεται η εφαρμογή συνθετικών εντομοκτόνων όπου υπάρχουν παιδιά ή ζώα και σε κάθε περίπτωση να λαμβάνονται μέτρα, ώστε να μην επιτρέπεται η πρόσβασή τους στην περιοχή προτού στεγνώσει εντελώς το ψεκαστικό διάλυμα.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα αντιμετώπισης και φωτογραφικό υλικό με τα συμπτώματα προσβολής, το κοινό μπορεί να επισκέπτεται την ιστοσελίδα του Τμήματος Γεωργίας στο www.moa.gov.cy/da

